

development of those psychological characteristics that improve competitive interaction and management (included in the competitive and managerial blocs). The psychological characteristics of the situational bloc are important for the development of unemployed managers' competitiveness as those that determine the emotional orientation of the unemployed to managerial activities.

Knowledge of the nature, content and structure of the development of unemployed managers' competitiveness can be useful for to employment center employees as well as the unemployed managers for their successful employment and professional activities.

Keywords: the unemployed, managers, unemployed managers' competitiveness, unemployed managers' competitiveness development, professional development, unemployed managers' competitiveness development model.

Відомості про авторів

Івкін Володимир Миколайович, кандидат психологічних наук, доцент, Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Ivkin, Volodymyr Mykolaiovych, PhD, Assoc. Prof., G.S. Kostyuk Institute of psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

E-mail: yivushka808@gmail.com

Галаган Лариса Володимирівна, кандидат психологічних наук, практичний психолог, м. Київ, Україна.

Galagan, Larysa Volodymyrivna, PhD, counselor, Kyiv, Ukraine.

E-mail: Klmpn@ukr.net

УДК 378.4:378.1:001.8

Креденцер О.В.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ВНУТРІШНЬООРГАНІЗАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ОСВІТНІХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Креденцер О.В. Основні напрямки внутрішньорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях.

У статті представлено результати емпіричного дослідження внутрішньорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях. Проаналізовано міру представленості проблеми внутрішньорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях. Подано класифікацію основних напрямків внутрішньорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях за наступними критеріями: за професійно-освітніми напрямками, за суб'єктами освітньої діяльності, за міжнародною діяльністю, за громадсько-професійними напрямками діяльності. Проаналізовано ступінь вираженості основних форм внутрішньорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях у кожній групі виділених напрямків.

Ключові слова: внутрішньорганізаційне підприємництво, інтрапренерство, освітні організації, психологія внутрішньорганізаційного підприємництва.

Креденцер О.В. Основные направления внутриорганизационного предпринимательства в образовательных организациях. В статье представлены результаты эмпирического исследования внутриорганизационного предпринимательства в образовательных организациях. Проанализирована степень представленности проблемы внутриорганизационного предпринимательства в образовательных организациях. Подана классификация основных направлений внутриорганизационного предпринимательства в образовательных организациях по следующим критериям: по профессионально-образовательным направлениям, по субъектам образовательной деятельности, по международной деятельности, по общественно-профессиональным направлениям деятельности. Проанализирована степень выраженности основных форм внутриорганизационного предпринимательства в образовательных организациях в каждой группе выделенных направлений.

Ключевые слова: внутриорганизационное предпринимательство, интрапренерство, образовательные организации, психология внутриорганизационного предпринимательства.

Постановка проблеми. В сучасних умовах економічного розвитку країни перед багатьма організаціями постає проблема пошуку ефективних інноваційних методів господарювання, що дозволять підвищити конкурентоздатність, сприяти організаційному розвитку та інноваційності. Аналіз літератури [1; 3–5; 13; 16; 17–21] показує, що одним із таких альтернативних підходів до організації та управління діяльністю сучасних організацій є концепт «внутрішньорганізаційного підприємництва».

Поняття «внутрішньорганізаційного підприємництва» – «інтрапренерство» (від англ. «intrapreneurship») – було спершу було введено в науковий обіг Г. Пінчотом у 1978 році. Під внутрішнім підприємництвом дослідник розумів розвиток духу підприємництва всередині наявної організації [21].

На наш погляд, сутність внутрішньорганізаційного підприємництва полягає в тому, що в існуючій організації створюються умови для продукування інноваційних підприємницьких ідей, їхньої реалізації та практичного використання, з метою підвищення ефективності діяльності організації. Тобто внутрішньорганізаційне підприємництво базується на інтеграції підприємницької активності особистості та організації [8].

Аналогічно до класичного підприємництва, внутрішньоорганізаційне підприємництво має психологічну складову. Отже, адекватно, на наш погляд, говорити про психологію внутрішньоорганізаційного підприємництва як окремих міждисциплінарний науково-прикладний напрям.

Отже, за нашим підходом, *психологія внутрішньоорганізаційного підприємництва* – це інноваційний науково-прикладний напрям психології, що вивчає закономірності психологічного забезпечення формування та розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва, психологічні особливості підприємницької активності персоналу організацій, визначає методи психологічної підготовки персоналу організацій до формування та розвитку підприємницької активності персоналу організацій.

Психологія внутрішньоорганізаційного підприємництва – міждисциплінарний напрям, що знаходиться на стику багатьох наук та тісно пов'язаний з такими галузями психології, як організаційна та економічна психологія, психологія підприємницької діяльності, психологія менеджменту, психологія праці та ін. Окрім того, психологія внутрішньоорганізаційного підприємництва тісно пов'язана з багатьма економічними науками: економіка організацій та підприємств, менеджмент, мікроекономіка, логістика, економіка праці та ін.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Висвітлення проблеми внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях широко представлена щодо вищих навчальних закладів [2; 6; 7; 12; 14].

Разом із тим, на матеріалі загальноосвітніх навчальних закладів ця проблема майже не досліджувалась [9; 10; 14; 15].

Мета дослідження: обґрунтувати необхідність застосування концепту внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях та проаналізувати основні напрямки та форми розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Аналіз літератури показує, що внутрішньоорганізаційне підприємництво знаходить своє відображення в різних соціально-економічних сферах [9].

Окрім сфери виробництва, де розвиток внутрішньоорганізаційного підприємництва набув найбільшого рівня [1; 4; 16; 17], ще однією соціально-економічною сферою, в якій внутрішньоорганізаційне підприємництво набуває важливого значення, є, на наш погляд, *сфера освіти* [9].

Актуальність розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва в системі освіти обумовлена, на наш погляд, наступними аспектами.

По-перше, необхідність реформування освітньої галузі згідно з вимогами сучасності, що можливе тільки за умов її успішної інтеграції в ринкове середовище, яке базується на підприємстві в сфері освітніх послуг.

По-друге, інтеграційні процеси входження українського освітнього середовища в європейські, потребують, на наш погляд, розширення сфер діяльності освітніх закладів з урахуванням напрямків міжнародної взаємодії.

По-третьє, сучасні українські освітні організації функціонують в умовах соціально-економічного напруженості, недостатнього фінансування, обмежених ресурсів, підвищеної конкуренції, заниженого соціального статусу тощо.

У зв'язку з цими аспектами, впровадження внутрішньоорганізаційного підприємництва в діяльність освітніх організацій є одним із альтернативних чинників підвищення ефективності їхньої діяльності, розвитку та підсилення конкурентоздатності.

Тому важливим психологічним завданням, на нашу думку, постає подолання застарілого «неринкового» стереотипу, що підприємництво в освіті – це негативне явище, яке пов'язується, наприклад, суто зі спекулятивною діяльністю, отриманням надприбутків тощо. Суб'єкти освітньої діяльності повинні усвідомити, що система внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях передбачає впровадження нових напрямків діяльності, проєктів, організаційних структур, які не обов'язково повинні приносити прибуток, в тому значенні цього поняття, який використовується в економіці. Економіко-правові підстави для цієї тези ми вже розглядали на прикладі розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва в некомерційних організаціях.

С. Смерічевська вказує на те, що явище внутрішньоорганізаційного підприємництва виникло з використанням навчальними закладами підприємницьких принципів господарювання в процесі реалізації освітніх послуг, на перехресті освітньої та підприємницької діяльності освітніх організацій. Однак, якщо з освітньою діяльністю підприємництво об'єднує мета і сутність відносин – задоволення освітніх потреб населення, реалізація освітніх програм і підвищення освітнього рівня населення, то з підприємництвом це явище об'єднує інноваційний характер дій, їхній підприємницький дух, спрямованість дій не на просте, «традиційне» навчання, а на використання інноваційних методів і технологій організації освітнього процесу, на інтеграцію відносин освітньої організації в єдине освітнє середовище, впровадження новітніх педагогічних, інформаційних і телекомунікаційних технологій в освітній процес, економічне переосмислення ролі і статусу освітньої організації в освітній системі [14].

Цікавим, з точки зору нашого предмета дослідження, С. Смерічевська обґрунтовує впровадження внутрішньоорганізаційного підприємництва в закладах освіти. Авторка вказує на те, що з одного боку, навчальні заклади не можуть розраховувати на залучення венчурного капіталу до освітніх проєктів. Інвестування в освіту є можливим лише за умови комерційного використання освітніх інновацій, що виходить за межі освітньої діяльності, і не є метою освітніх установ. Тому українські освітні проєкти насамперед мають бути привабливими не для інвесторів, а для споживачів освітніх послуг. З іншого боку, освітня організація в межах власної освітньої діяльності не зможе інвестувати власні кошти в інноваційні проєкти, які структурно являють собою окремі організації. Ці напрямки господарської діяльності не належать прямо до освітнього підприємництва і класифікуються як комерційна діяльність. Освітній організації слід шукати внутрішні творчі і фінансові ресурси. Так, освітня організація приходить до внутрішнього підприємництва (освітнього інтрапренерства) як до єдиної на сьогодні форми реалізації освітніх підприємницьких процесів. Своєрідний «внутрішній госпрозрахунок», наповнений реальним соціально-економічним змістом, є одним із найбільш ефективних організаційних прийомів інноваційного менеджменту та економічного забезпечення господарської діяльності освітніх організацій [14].

Наприклад, в американській практиці процес перетворення педагогів на бізнесменів набрав таких обертів, що там уже говорять про новий тип підприємця – edupreneur (educator «освітнянин» + entrepreneur «підприємець») і нову еру – the era of the teacherpreneur (teacher «учитель» + entrepreneur «підприємець») [10].

І. Мінковська в інтернет-публікації «Шкільний вчитель дорівнює підприємець. Чи можливо це в Україні?» наводить аргументи, чому ж шкільні вчителі/-ки мають всі шанси ставати успішними підприємцями і підприємницями? Авторка наголошує, що «бути успішним освітянином/-кою настільки ж складно, як і бути успішним підприємцем/-ницею. Ця професія вимагає такої ж комбінації якостей: відданості своїй справі, здатності імпровізувати й широти поглядів. Учителство так само має піклуватися не тільки про власний розвиток, але й про розвиток кожного зі своїх учнів/-иць і підприємства загалом – школи» [10]. Авторка також зазначає, що, як і успішні підприємці, успішні педагоги працюють не тільки задля фінансової стабільності, але й для того, щоб розв'язувати конкретні проблеми і впливати на те, куди і як рухається світ. За інформацією TeachThought, середньостатистичний учитель приймає 1500 освітніх рішень за один шкільний день. Для багатьох дітей вчителі є медсестрами, нянями, кухарями і друзями одночасно. Звичайний український клас можна порівняти з корпоративним навчанням тридцяти нових співробітників. Тож мультизадачність і вміння розставляти пріоритети є обов'язковими характеристиками як успішного бізнесмена, так і успішного педагога. Вчителі приймають 1500 освітніх рішень на день. Шкільні педагоги є природними фандрейзерами. Вони вчаться залучати до своїх ініціатив батьківство, керівництво, місцеву владу й бізнес. Ніколи не бояться зробити запит і виголосити натхненну промову на підтримку свого проєкту. Учителство завжди знає, коли потрібно відкинути план уроку і почати імпровізувати. Одне дитяче запитання може повести урок у зовсім іншому напрямку. Увага цілого класу може бути втрачена, якщо одній дитині в якийсь момент стало нудно. Педагоги вміють адаптуватися і роблять це дуже швидко [10].

Враховуючи вищесказане, вважаємо, що розвиток внутрішньоорганізаційного в освітніх організаціях є цілком актуальним та необхідним напрямком реформування нової української школи.

Окрім того, цілком логічним постає завдання розвитку психології внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях.

Отже, керуючись наведеними висновками, нами було проведено емпіричне дослідження існуючого стану розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях, зокрема, основних його напрямків.

В якості діагностичного інструментарію нами була використана авторська анкета «Внутрішньоорганізаційне підприємництво в освітніх організаціях» (О.В. Креденцер, 2017).

Перший блок зазначеної анкети присвячений виявленню міри представленості проблеми внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях та аналізу основних напрямків та форм внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях. При розробці питань першого блоку анкети ми використовували авторську класифікацію основних напрямків внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях, що розподіляються у відповідності до чотирьох критеріїв: за професійно-освітніми напрямками, за суб'єктами освітньої діяльності, за міжнародною діяльністю, громадсько-професійні напрямки діяльності. Кожний із зазначених напрямків визначається через низку форм внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях.

Дослідження проводилось серед працівників освітніх організацій (загальноосвітніх навчальних закладів) Центрального регіону України у 2017 р. Усього дослідженням було охоплено 280 керівників та педагогічних працівників.

Дослідження проведене в рамках виконання науково-дослідної теми лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України «Психологічні технології підготовки освітнього персоналу до розвитку організаційної культури в умовах соціальної напруженості» (2016–2018 рр.) під науковим керівництвом доктора психологічних наук, професора Л.М. Карамушки.

Проаналізуємо послідовно отримані результати.

Що стосується *представленості проблеми внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях*, то аналіз отриманих даних говорить про те, що в освітніх організаціях, по-перше, цій проблемі приділяється недостатня увага, а по-друге, освітяни мають певні ускладнення щодо ідентифікації зазначеної проблеми (табл. 1).

Таблиця 1

Міра представленості проблеми внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях
(у % від загальної кількості опитаних)

Міра представленості проблеми внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях	%
приділяється значною мірою	27,4
скоріше приділяється, ніж не приділяється	21,2
скоріше не приділяється, ніж приділяється	17,8
зовсім не приділяється	2,7
важко відповісти	30,9

Так, дані табл. 1 показують, що лише біля чверті опитаних освітян вказали, що проблемі розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва в їхніх організаціях приділяється значна увага (27,9%). В той же час біля 20% опитаних зазначили, що в їхніх організаціях майже не приділяється увага або зовсім не приділяється зазначеній проблемі. Звертає на себе значну увагу й той факт, що біля третини опитаних працівників освіти мали ускладнення з відповіддю (30,9%). На наш погляд, це пояснюється низьким рівнем обізнаності щодо поняття внутрішньоорганізаційного підприємництва, можливостями його розвитку в освітніх організаціях та існуючими стереотипами, про які йшлося раніше.

Окрім того, запропонована анкета містила питання щодо наявності у персоналу освітніх організацій власних додаткових напрямків професійної діяльності, що приносять додатковий дохід або сприяють професійному розвитку та самореалізації, або участь у проєктній команді з такого напрямку, а також питання щодо наявності бажання мати такі напрямки. Результати опитування показали, що 72% освітян не мають власних напрямків, і лише 28% вказали на їхню наявність. Разом із тим, більше половини опитаних виявили бажання мати додаткові напрямки професійної діяльності (27,4% зазначили, що дуже б хотіли, а 26,1% – скоріше хотіли б, ніж ні). І лише 17% опитаних не виявили особливого бажання мати власні напрямки внутрішньоорганізаційного підприємництва.

Отже, на наш погляд, можна говорити про те, що, з одного боку, внутрішньоорганізаційне підприємництво в освітніх організаціях розвивається досить повільно та недостатньою мірою, а з іншого боку, у персоналу освітніх організацій існує потреба в такому розвитку. Отже, дослідження підтверджує тезу про те, що проблема розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях є актуальною та затребуваною.

Перейдемо до аналізу основних *напрямків внутрішньоорганізаційного підприємництва*, що представлені в освітніх організаціях.

Розглянемо, насамперед, у відповідності до нашої класифікації, результати дослідження щодо представлення *професійно-освітніх напрямків та форм внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях* (див. табл. 2).

Як свідчать наведені дані, найбільше в освітніх організаціях представлені «традиційні» освітні послуги, що надаються поза навчальним планом. Серед них найбільш представленими є гуртки (65,3%), тренінгові заняття для учнів (53,4%) та семінарські заняття для учнів (39,9%). З іншого боку, можна констатувати певні обмеження щодо розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва навіть за «традиційними» напрямками, адже, як мінімум, одна третина освітніх організацій їх взагалі не мають.

Серед додаткових напрямків з виробництва товарів чи надання послуг найбільш представленими є такі напрямки, як розробка та супроводження інтернет-продуктів вашої організації (сайти, інтернет-сторінки у соціальних мережах, відео-блоги тощо) (34,7%), шкільний театр (31,5%) та розробка та супроводження інтернет-продуктів для інших організацій (сайти, інтернет-сторінки у соціальних мережах, відео-блоги тощо) (28,0%). Окрім того, майже 40% освітян вказали на такий напрямок, як проведення благодійних ярмарків, аукціонів. До резервів розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва можна віднести такі напрямки, як курси іноземних мов, підготовчі курси для вступу у ВНЗ, розроблення, впровадження та супроводження електронних навчальних матеріалів для інших організацій, виготовлення власної сувенірної продукції, ландшафтний дизайн, вирощування власної аграрної продукції, стипендіальні програми. Вказані напрямки відмітила не більше ніж п'ята частина персоналу освітніх організацій.

Таблиця 2

Професійно-освітні напрямки та форми внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях (у % від загальної кількості опитаних)

Напрямки та форми	%
<i>1. Додаткові освітні послуги, що надаються поза навчальним планом</i>	
гуртки	65,3
тренінгові заняття для учнів	53,4
семінарські заняття для учнів	39,9
практикуми для учнів	35,1
підготовчі курси для вступу в школу	21,4
курси іноземних мов	20,2
підготовчі курси для вступу у ВНЗ	12,7
інші курси	6,5
<i>2. Додаткові напрямки діяльності персоналу та учнів з виробництва товарів чи надання послуг з можливістю їхньої реалізації</i>	
розробка та супроводження інтернет-продуктів вашої організації (сайти, інтернет-сторінки у соціальних мережах, відео-блоги тощо)	34,7
шкільний театр	31,5
розробка та супроводження інтернет-продуктів для інших організацій (сайти, інтернет-сторінки у соціальних мережах, відео-блоги тощо)	28,0
розроблення, впровадження та супроводження електронних навчальних матеріалів для інших організацій	17,6
виготовлення власної сувенірної продукції.	14,2
ландшафтний дизайн	13,4
тваринництво	6,9
виращування власної аграрної продукції	5,3
<i>3. Інші види професійно-освітньої діяльності</i>	
проведення благодійних ярмарків, аукціонів	39,7
видання власних газет, бюлетенів, журналів (у т.ч. електронні видання)	26,7
створення умов для стажування студентів	18,3
заохочення до безкоштовного додаткового навчання, залучення талановитих учнів (стипендіальні програми)	14,1

Що стосується напрямків внутрішньоорганізаційного підприємництва за суб'єктами освітньої діяльності, то дослідження показало наступні результати (табл. 3).

Таблиця 3

Напрямки та форми внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях за основними суб'єктами освітньої діяльності (у % від загальної кількості опитаних)

Напрямки та форми	%
<i>1. За участю персоналу освітніх організацій</i>	
публікація у фахових виданнях	81,5
видання власної навчально-методичної продукції	54,9
участь в індивідуальних проектах, грантах	44,9
надання індивідуальних додаткових освітніх послуг	38,7
<i>2. За участю батьків учнів освітніх організацій</i>	
волонтерські рухи за участю батьків	54,2
курси, семінари, тренінги, майстер-класи для батьків	51,9
громадські організації, які створені на базі навчального закладу (об'єднання учнів та батьків)	42,3

Як свідчать отримані дані, найбільш представленими є напрямки за участю персоналу освітніх організацій, що є цілком логічним фактом. Так, значна частина опитаних освітян відмітили наступні напрямки: публікація у фахових виданнях (81,5%), видання власної навчально-методичної продукції (54,9%), участь в індивідуальних проектах, грантах (44,9%). Напрямки за участю батьків та учнів освітніх організацій є менш представленими порівняно з попередніми, але достатньо виражені. Зокрема, волонтерські рухи за участю батьків (54,2%), курси, семінари, тренінги, майстер-класи для батьків (51,9%), громадські організації, які створені на базі навчального закладу (об'єднання учнів та батьків) (42,3%).

Отримані дані свідчать про наявний високий особистісний «потенціал» щодо впровадження внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях. Тому можна припустити, на наш погляд, що одним із гальмуючих чинників може бути саме організаційне середовище. Але це припущення потребує емпіричних доказів.

Окрему увагу в рамках цього напрямку було приділено аналізу представлення в діяльності освітніх організацій підготовки учнів до здійснення підприємницької діяльності.

Так, результати дослідження показали, що 56,9% опитаних освітян вказали на те, що в їхніх організаціях здійснюється така підготовка.

Серед основних форм підготовки учнів до здійснення підприємницької діяльності були зазначені наступні: факультативні заняття (38,4 %), курси або гуртки (32,5%), бізнес-школа (17,5%), реалізація бізнес-проектів (планування, виробництво, реалізація на аукціонах, ярмарках) (8,1%). На наш погляд, такі дані демонструють приділення недостатньої уваги підготовці учнів до підприємницької діяльності. І в цьому ми також вбачаємо суттєві резерви розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях. Зазначимо, що за концепцією «Нової української школи», однією із ключових компетенцій, якою має оволодіти випускник нової української школи – це «підприємливість», під якою розуміється вміння генерувати ідеї та втілювати їх у життя для підвищення добробуту в суспільстві та власного соціального статусу, приймати доцільні рішення у сфері фінансів та зайнятості, раціонально поводитись як споживач. Випускник нової української школи характеризується як інноватор, здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя [11]. Вказані характеристики майже тотожні з нашою концепцією особистості внутрішньоорганізаційного підприємця та його підприємницької активності [8]. У зв'язку з цим, переконані, що розвиток в освітніх організаціях внутрішньоорганізаційного підприємництва, до основних форм реалізації якого будуть задіяні і учні, сприятиме успішній реалізації завдань нової української школи через прикладну демонстрацію імплементації підприємницької компетенції в реальному житті.

Далі проаналізуємо дані, що стосуються міжнародних напрямків та форм внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях (табл. 4).

Таблиця 4

Міжнародні напрямки та форми внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях (у % від загальної кількості опитаних)

Напрямки та форми	%
<i>1. Напрямки міжнародної активності, що здійснюються в Україні</i>	
організація мовних таборів	31,4
організація дитячих заходів за участю іноземних колег	26,6
отримання міжнародних грантів, проектів	24,9
діяльність мовних волонтерів	21,0
прийом дітей з інших країн	17,5
<i>2. Напрямки міжнародної активності, що здійснюються за кордоном</i>	
участь у міжнародних освітніх форумах	24,1
участь у міжнародних об'єднаннях	22,8
обмін школярами та вчителями	18,9
стажування за кордоном	13,6

Дослідження показало, що найменш представленими в освітніх організаціях є міжнародні напрямки внутрішньоорганізаційного підприємництва. Менш ніж у третині опитаних працівників освітніх організацій здійснюються напрямки міжнародної активності, що здійснюються в Україні, через наступні форми міжнародної активності: організація мовних таборів (31,4%), організація дитячих заходів за участю іноземних колег (26,6%), отримання міжнародних грантів, проектів (24,9%).

Ще менше вираженості отримали напрямки міжнародної активності, що здійснюються за кордоном, зокрема такі форми, як участь у міжнародних освітніх форумах (24,1%), участь у міжнародних об'єднаннях (22,9%), обмін школярами та вчителями (18,9%). Отримані дані на наш погляд, пояснюються, насамперед певною «закритістю» багатьох вчителів до міжнародної спільноти, низьким рівнем володіння англійською мовою, низьким економічним рівнем тощо.

Нарешті перейдемо до аналізу даних щодо представлення громадсько-професійних напрямків внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях (див. табл. 5).

У цьому напрямку ситуація дещо неоднозначна. З одного боку, приблизно половина опитаних освітян зазначили громадсько-професійні напрямки діяльності. А з іншого боку, в сьогоденнішніх реаліях існування освітнього закладу відсутність громадсько-професійних напрямків активності свідчить про наявність суттєвої проблеми в ефективності діяльності такої організації, про її певну соціальну «ізоляваність», відсутність націленості на пошук громадської підтримки тощо. І це, на нашу думку, також є одним із резервів розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях.

Громадсько-професійні напрямки та форми внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях (у % від загальної кількості опитаних)

Напрямки та форми	%
<i>1. Власна громадська активність освітньої організації</i>	
волонтерська діяльність працівників	55,2
<i>2. Громадська діяльність в рамках співробітництва з іншими організаціями</i>	
співробітництво з громадськими організаціями	55,8
співробітництво з адміністрацією міста, району	52,9
співробітництво з благодійними фондами	44,8
співробітництво з депутатами	44,4

Висновки:

1. Концепт «внутрішньоорганізаційного підприємництва» в освітніх організаціях є досить актуальним та таким, що відповідає завданням нової української школи.

2. Основні напрямки внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях можна класифікувати у відповідності до чотирьох критеріїв: за професійно-освітніми напрямками, за суб'єктами освітньої діяльності, за міжнародною діяльністю, за громадсько-професійними напрямками діяльності.

3. Внутрішньоорганізаційне підприємництво в освітніх організаціях розвивається досить повільно та недостатньою мірою.

4. Найбільш представленим є професійно-освітній напрямок, який проявляється через такі класичні форми, як гуртки, тренінгові заняття для учнів та семінарські заняття для учнів.

5. Найменш представленим є міжнародний напрямок внутрішньоорганізаційного підприємництва.

Перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо в дослідженні психологічних умов та ресурсів розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях.

Список використаних джерел

1. Арьков С.Н. Организационно-экономические аспекты формирования и развития предпринимательского стиля управления в сфере торговли : дисс. ... кандидата экономических наук : 08.00.05 / Сергей Николаевич Арьков. – СПб., 2004. – 224 с.
2. Грудзинский А.О. Университет как предпринимательская организация / А.О. Грудзинский // СоцИс. – 2003. – № 4. – С. 113–121.
3. Захарченко В.І. Пошук та впровадження нових форм і методів господарювання на основі розвитку внутрішнього підприємництва / В.І. Захарченко, Н.В. Захарченко // Економічний вісник університету. – 2017. – Вип. № 35/1. – С. 129–139.
4. Иванова О.В. Механізм розвитку підприємництва на промисловому підприємстві : автореф. дис. ... кандидата економічних наук : 08.06.01 / О.В. Иванова. – Донецьк, 2004. – 24 с.
5. Карпунин А.А. Формирование предпринимательского стиля поведения некоммерческих организаций : дисс. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / Карпунин Андрей Александрович. – СПб., 2005. – 164 с.
6. Кобзева Л.В. Предпринимательский университет: как университету встроиться в экономику в новом десятилетии [Электронный ресурс] / Л.В. Кобзева. – Режим доступа : innclub.info/wp-content/uploads/.../kobzeva_56_obr_00_ИТР.doc.
7. Константинов Г.Н. Что такое предпринимательский университет / Г.Н. Константинов, С.Р. Филонович // Вопросы образования. – 2007. – № 1. – С. 49–62.
8. Креденцер О.В. Поняття «внутрішньоорганізаційне підприємництво»: теоретичний аналіз проблеми / О.В. Креденцер // Організаційна психологія. Економічна психологія : наук. журнал / [за наук. ред. С.Д. Максименка та Л.М. Карамушки]. – К. : Логос, 2015. – № 3. – С. 66–72.
9. Креденцер О.В. Розвиток внутрішньоорганізаційного підприємництва в умовах соціальної напруженості: психологічний аспект / О.В. Креденцер // Актуальні проблеми психології: Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія : зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К. : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2017. – Т. 1. – Вип. 46. – С. 39–45.
10. Міньковська І. Шкільний вчитель дорівнює підприємцеві. Чи можливо це в Україні? / І. Міньковська [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://nus.org.ua/view/shkilnyj-vchytel-pidpryemets-chy-mozhlyvo-tse-v-ukrayini/>
11. Нова українська школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nus.org.ua/>
12. Романовський О.О. Феномен підприємництва в університетах світу : монографія / О.О. Романовський. – Вінниця : Нова книга, 2012. – 504 с.
13. Славова Н.О. Поляков В. Ю. Підприємницька діяльність некомерційних організацій / Н.О. Славова, В.Ю. Поляков // Вісник донецького національного університету. – Сер. В: Економіка і право. – Вип. 2, 2011. – Режим доступу : <http://www.stationline.org.ua/pravo/65/9874-pidpriyemnicka-diyalnist-nekomercijnix-organizacij.html>
14. Смерічевська С.В. Концепція освітнього антрапренерства як запорука інноваційного розвитку та логістизації національної економіки / С.В. Смерічевська // Проблеми ефективності використання людських і природних ресурсів України : зб.наук.праць Донецького держ. ун-ту упр. – Донецьк : Вид-во «Цифрова печать», 2012. – Т. XIII. – С. 210–220.

15. Ушаков К.М. Слово в поддержку «функционирующих школ» / К.М. Ушаков // Директор школы. – 2002. – № 1. – С. 24–26.
16. Хмелевський О.В. Концепція внутрішнього підприємництва та формування передумов її реалізації на вітчизняних підприємствах / О.В. Хмелевський, Л.В. Дрюкова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. – № 3. – С. 81–85.
17. Чурюмова С.Ф. Формирование и развитие предпринимательского стиля управления как важнейшего фактора повышения эффективности производства : дисс. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / Чурюмова Светлана Федоровна. – Калининград, 2002. – 151 с.
18. Эбнер М. Предпринимательская ориентация в организации. Внутреннее предпринимательство : [пер. с нем.] / М. Эбнер, Г. Франк, К. Корунка, М. Люгер // Психология труда и организационная психология. – Т. 6. – Х. : Гуманитарный Центр, 2010. – 284 с.
19. Bitzer, M. Intrapreneurship / M. Bitzer. – Stuttgart : Schaeffer, 1991. – 156 p.
20. Carrier, C. Intrapreneurship in Small Business: An Exploratory Study / C. Carrier // Entrepreneurship Theory and Practice. – 2001, 12 (3). – P. 5–20.
21. Pinchot, G. Intra-Corporate Entrepreneurship / G. Pinchot, E. Pinchot, 1978 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.intrapreneur.com/MainPages/History/IntraCorp.html>

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Ar'kov S.N. Organizacionno-jekonomicheskie aspekty formirovaniya i razvitiya predprinimatel'skogo stilja upravlenija v sfere tovgovli : diss. ... kandidata jekonomicheskikh nauk : 08.00.05 / Sergej Nikolaevich Ar'kov. – SPb., 2004. – 224 s.
2. Grudzinskij A.O. Universitet kak predprinimatel'skaja organizacija / A.O. Grudzinskij // SocIs. – 2003. – № 4. – S. 113–121.
3. Zakharchenko V.I. Poshuk ta vprovadzhenyja novykh form i metodiv hospodaryuvannya na osnovi rozvytku vnutrishn'oho pidpryyemnytstva / V.I. Zakharchenko, N.V. Zakharchenko // Ekonomichnyy visnyk universytetu. – 2017. – Vyp. № 35/1. – S. 129–139.
4. Ivanova O.V. Mekhanizm rozvytku pidpryyemnytstva na promyslovomu pidpryyemstvi : avtoref. dys. ... kandydata ekonomichnykh nauk : 08.06.01 / O.V. Ivanova. – Donetsk, 2004. – 24 s.
5. Karpunin A.A. Formirovanie predprinimatel'skogo stilja povedenija nekommercheskikh organizacij : diss. ... kand. jekon. nauk : 08.00.05 / Karpunin Andrej Aleksandrovich. – SPb., 2005. – 164 s.
6. Kobzeva L.V. Predprinimatel'skij universitet: kak universitetu vstroit'sja v jekonomiku v novom desjatiletii [Elektronnij resurs] / L.V. Kobzeva. – Rezhim dostupu : innclub.info/wp-content/uploads/.../kobzeva_56_obr_00_ITR.doc.
7. Konstantinov G.N. Chto takoe predprinimatel'skij universitet / G.N. Konstantinov, S.R. Filonovich // Voprosy obrazovaniya. – 2007. – № 1. – S. 49–62.
8. Kredentser O.V. Ponyattya «vnutrishn'oorhanizatsiynye pidpryyemnytstvo»: teoretychnyy analiz problemy / O.V. Kredentser // Orhanizatsiyna psykholohiya. Ekonomichna psykholohiya : nauk. zhurnal / [za nauk. red. S.D. Maksymenka ta L.M. Karamushky]. – K. : Lohos, 2015. – № 3. – С. 66–72.
9. Kredentser O.V. Rozvytok vnutrishn'oorhanizatsiynoho pidpryyemnytstva v umovakh sotsial'noyi napruzhenosti: psykholohichnyy aspekt / O.V. Kredentser // Aktual'ni problemy psykholohiyi: Orhanizatsiyna psykholohiya. Ekonomichna psykholohiya. Sotsial'na psykholohiya : zb. nauk. prats' Instytutu psykholohiyi imeni H.S. Kostyuka NAPN Ukrainy / za red. S.D. Maksymenka, L.M. Karamushky. – K. : Instytut psykholohiyi imeni H.S. Kostyuka NAPN Ukrainy, 2017. – Т. 1. – Vyp. 46. – С. 39–45.
10. Min'kov's'ka I. Shkil'nyy vchytel' dorivnyuye pidpryyemets'. Chy mozhlyvo tse v Ukraini? / I. Min'kov's'ka [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu : <http://nus.org.ua/view/shkilnyj-vchytel-pidpryyemets-chy-mozhlyvo-tse-v-ukrayini/>
11. Nova ukrajins'ka shkola [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://nus.org.ua/>
12. Romanov's'kyi O.O. Fenomen pidpryyemnytstva v universytetakh svitu : monohrafiya / O.O. Romanov's'kyi. – Vinnytsya : Nova knyha, 2012. – 504 s.
13. Slavova N.O. Polyakov V. Yu. Pidpryyemnyts'ka diyal'nist' nekomertsiynykh orhanizatsiy / N.O. Slavova, V.Yu. Polyakov // Visnyk donets'koho natsional'noho universytetu. – Ser. V: Ekonomika i pravo. – Vyp. 2. – 2011. – Rezhym dostupu : <http://www.stationline.org.ua/pravo/65/9874-pidpryyemnytska-diyalnist-nekomercijnix-organizacij.html>
14. Smerichev's'ka S.V. Kontsepsiya osvithn'oho antraprenerstva yak zaporuka innovatsiynoho rozvytku ta lohystyzatsiyi natsional'noyi ekonomiky / S.V. Smerichev's'ka // Problemy efektyvnosti vykorystannya lyuds'kykh i pryrodnykh resursiv Ukrainy : zb.nauk.prats' Donets'koho derzh. un-tu upr. – Donetsk : Vyd-vo «Tsyfrovaya pechat», 2012. – Т. XIII. – S. 210–220.
15. Ushakov K.M. Slovo v podderzhku «funktionirujushhih shkol» / K.M. Ushakov // Direktor shkoly. – 2002. – № 1. – S. 24–26.
16. Khmelevs'kyi O.V. Kontsepsiya vnutrishn'oho pidpryyemnytstva ta formuvannya peredumov yiyi realizatsiyi na vitchyznyanykh pidpryyemstvakh / O.V. Khmelevs'kyi, L.V. Dryukova // Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. – 2012. – № 3. – S. 81–85.
17. Churjumova S.F. Formirovanie i razvitie predprinimatel'skogo stilja upravlenija kak vazhnejshego faktora povysheniya jeffektivnosti proizvodstva : diss. ... kand. jekon. nauk : 08.00.05 / Churjumova Svetlana Fedorovna. – Kaliningrad, 2002. – 151 s.
18. Jebner M. Predprinimatel'skaja orientacija v organizacii. Vnutrennee predprinimatel'stvo : [per. s nem.] / M. Jebner, G. Frank, K. Korunka, M. Ljuger // Psihologija truda i organizacionnaja psihologija. – Т. 6. – H. : Gumanitarnyj Centr, 2010. – 284 s.
19. Bitzer, M. Intrapreneurship / M. Bitzer. – Stuttgart : Schaeffer, 1991. – 156 p.
20. Carrier, C. Intrapreneurship in Small Business: An Exploratory Study / C. Carrier // Entrepreneurship Theory and Practice. – 2001, 12 (3). – P. 5–20.

21. Pinchot, G. Intra-Corporate Entrepreneurship / G. Pinchot, E. Pinchot, 1978 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.intrapreneur.com/MainPages/History/IntraCorp.html>

Kredentser, O.V. Main forms of intrapreneurship in educational organizations. The article presents the results of an empirical study into intrapreneurship in educational institutions. The author analyzes the development and presence of internal organization of intrapreneurship in educational organizations. It has been shown that, on the one hand, intrapreneurship in educational organizations has been developing rather slowly and poorly, and, on the other hand, there is educational organization staff's need for intrapreneurship. The proposed classification of the main groups of intrapreneurship in educational organizations which include professional-educational activities, the subjects of educational activity, international activities and public-professional activities. The author discusses the levels of development of the main forms of intrapreneurship in educational organizations in each group of the activities and outlines further research, which may focus on psychological conditions and resources of the development of intrapreneurship in educational organizations.

Keywords: intrapreneurship, educational organizations, psychology of intrapreneurship.

Відомості про автора

Креденцер Оксана Валеріївна, кандидат психологічних наук, доцент, старший науковий співробітник лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Kredentser, Oksana Valeriivna, PhD, associate professor, senior researcher, Laboratory of organizational and social psychology, G.S. Kostyuk Institute of psychology of NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

E-mail: okred278@gmail.com

УДК 17.032.1; 338.2–053.81

Лавренко О.В.

МОРАЛЬНІСТЬ «ЛЮДИНИ ЕКОНОМІЧНОЇ» В УЯВЛЕННЯХ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Лавренко О.В. Моральність «людини економічної» в уявленнях студентської молоді. У статті розглядається значення морального аспекту щодо «людини економічної» в економічних уявленнях студентської молоді. Проаналізовано результати емпіричного дослідження за методикою асоціацій щодо змістовного наповнення економічних уявлень респондентів про моральність та аморальність «людини економічної». Встановлено якості, які, на думку респондентів, спонукають людину здійснювати і підтримувати неетичні дії в економічній та соціальній сферах, а також якості, володіючи якими, особистість не допускає неетичних дій і вчинків в економічній та соціальній сферах.

Ключові слова: економічна соціалізація, особистість, «людина економічна», моральність, економічні уявлення, студентська молодь.

Лавренко О.В. Нравственность «экономического человека» в представлениях студенческой молодежи. В статье рассматривается значение морального аспекта относительно «экономического человека» в экономических представлениях студенческой молодежи. Проанализированы результаты эмпирического исследования с использованием методики ассоциаций относительно содержательного наполнения экономических представлений респондентов о нравственности и безнравственности «экономического человека». Установлены качества, которые, по мнению респондентов, побуждают человека осуществлять и поддерживать неэтические действия в экономической и социальной сферах, а также качества, владея которыми, личность не допускает неэтических действий и поступков в экономической и социальной сферах.

Ключевые слова: экономическая социализация, личность, «экономический человек», нравственность, экономические представления, студенческая молодежь.

Постановка проблеми. В Україні триває процес переходу до ринкової економіки, утверджується нова соціально-економічна дійсність. Усі ці соціальні перетворення впливають на соціально-культурні уявлення людей, змінюють їхню соціально-економічну свідомість, соціально-економічні орієнтації та поведінку. Сучасна доба характеризується ускладненням соціально-економічних умов життя та, як наслідок, позначається на економічній соціалізації молоді. На етапі становлення нових ринкових та соціальних відносин у суспільстві, розвитку процесів демократизації та гуманізації соціального середовища дедалі більшу роль у поведінці та вчинках людини відіграє духовно-моральний фактор. Соціальні, економічні реалії сьогодення неможливо правильно оцінити і осмислити без урахування їхнього соціокультурного та етичного аспектів. Психологи, економісти, соціологи, культурологи, філософи відзначають, що поява нового економічного і соціального простору в Україні за часів незалежності, безпрецедентна капіталізація країни, деякі негативні наслідки курсу реформ різко актуалізували потребу в усебічному аналізі культурної, моральної складової суспільства та його економічного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури свідчить, що моральність сучасної особистості як «людини економічної» досліджується вченими різних галузей, належить до актуальних проблем сучасної психології та педагогіки. Вивченню окремих аспектів економічної соціалізації